

JOANA DE CASTELLA. MEMÒRIA D'UNA BOGERIA

Isidor Cònsul

Guillem Viladot, Joana. Columna Edicions. Barcelona, 1991

Versàtil i torrencial, heterodox i iconoclasta, Guillem Viladot és un dels escriptors potser més originals, polivalents i injustament malconeguts de la literatura catalana actual. Un desconeixement afavorit pel seu allunyament dels cenacles literaris metropolitans, per la tossuderia a encauar-se en l'ofici de bastir una obra que es pretén ambiciosa i, sobretot, per la consigna de romandre fidel només a ell mateix. Això li ha permès de treballar amb llibertat gairebé absoluta, de transitar i fer provatures per diferents gèneres, i de passejar per tota la gamma de formes que ha volgut. Es així que l'apotecari d'Agramunt s'ha convertit -Jaume Pont "dixit"- en un franc tirador impenitent i en un fonambulista constant damunt la corda fluixa de la literatura catalana.

En poesia, la seva obra ha circulat de la retòrica al mot nu i de la poesia visual als poemes objecte i a les formes escultòriques. En els àmbits de la narrativa, el riu Viladot partí de les coordenades d'un paisatge mític: la tetralogia Memòria de Riella (1959-1974), i continuà tot seguit amb una peça impecable, La cendra (1972), novel·la de reflexió sobre un temps maleït per la guerra. D'un dels ramals de La cendra en sortí la flaca per l'aprofundiment psicològic i un grapat de les seves obres narratives s'han entretingut per les gorgues i sinuositats de les aigües profundes del jo: Ricard (1977), L'amo (1982), Discurs horitzontal (Anàlisi de la sexualitat d'una dona) (1982) i Simetria (1986). Ara bé, d'aquesta narrativa fluvial en surten altres sèquies

i braços, a vegades un punt marginals, però que ajuden a confirmar-lo com un autor estrictament versàtil i polivalent. Es el cas d'Una vegada hi havia un fideu molt llarg (1975), de les narracions de La llei de pedra i altres històries (1979), del sorprenent Memorial de Nona (1983) o bé de Ciudadà 000000000001 (1989).

JOANA O LA RAO D'ESTAT

Amb Joana, la narrativa de Guillem Viladot sembla acarada a obrir una altra sèquia d'aquestes complementàries i a estirar-se per un dels braços que neixen de la mare principal. En aquest cas és la capbussada dins d'una novel·la de requisits històrics, adreçada a l'enigma de la reina Joana de Castella, titllada de boja per la història més convencional. No hi ha dubte que els claroscurs de la filla dels Reis Catòlics donen la mida ajustada d'un personatge suggestiu i ple de misteri. Aquesta és la raó que ha convertit la reina boja de Castella en un repte per a Guillem Viladot, molt més interessat pels abismes del pou humà i per la complexitat de les seves aigües subterrànies, que no pas pels trencacolls erudits de la història.

Just per la mateixa raó, el tramat i la tesi històrica que es belluguen a Joana no difereixen gran cosa de la versió més convencional que la història atorga a la reina de Castella. Es a dir, una víctima de les raons d'estat i, fonamentalment, un instrument maleable al servei de tres interessos polítics successius: els del pare Ferran d'Aragó, els del marit Felip el Formós i els del fill, l'emperador Carles. També ha optat Viladot per incorporar-se a la tradició romàntica que la presenta com una dona embogida d'amor i que, plàsticament, ha estat representada per una imatge fúnebre i endolada, sempre vora el fèretre de l'espòs, en el llarg enterrament que l'havia de dur de Burgos fins a Granada. De tota manera, allò que interessa a Guillem Viladot, un cop bandejada la carcassa històrica, és pouar aigua del subsol amb l'esforç

d'apropar-se a les sinuositats del jo més profund de la reina. Es, sobretot, per aquesta raó, que la novel·la presenta una estructura de memòria personal i de reflexió autobiogràfica.

Des del castell de Tordesillas, on Joana passà els seus darrers quaranta-sis anys, la reina fa memòria del complex laberint de la seva existència. Es troba en un moment avançat de la vida i els murs de Tordesillas han esdevingut el marc familiar d'un retir forçat per les circumstàncies d'Estat: una presó reial que mai no fou daurada i sí, en canvi, mantinguda amb criteris inflexibles pels interessos polítics de Ferran d'Aragó i de l'emperador Carles. Per a tots dos, la reina Joana, filla i mare respectivament, era una nosa política que no es podia eliminar, però que calia controlar. La perspectiva viladotiana sobre la reina emfasitza la condició de bogeria per amor i a les seqüències que s'entreté en la relació matrimonial amb Felip de Borgonya, Joana esdevé una mena de femella en zel constant, inundada pels refinaments i els luxes de la cort flamenca, i absolutament seduïda pels encants personals de l'espòs borgonyó. Educada en un ambient de sòbria austeritat castellana, Joana descobrí a Flandes l'embriaguesa de l'amor físic i s'hi lliura sense traves ni aturador. No n'obtingué cap contrapartida sòlida, perquè Felip de Borgonya fou només un noieta aviciat i voluble, presoner d'ell mateix i de la folgança, aimador de totes les faldilles que hi havia a l'abast, incapaç de guardar fidelitat a un matrimoni d'interès i, per torna, més engrescat pels jocs, les festes i la caçera que no pas pel complex batibull de la política.

Tot i obrir un ramal que sembla nou en l'obra de Guillem Viladot, l'aigua de Joana no pot amagar l'estirp a la qual pertany ni la textura d'una procedènciana inconfusible. Ho assenyalen detalls i aspectes, potser escadussers, però que remetent a un Viladot anterior. Detalls, poso per cas, com aquesta barreja d'odi i de seducció que sent Joana pel seu pare; o bé la relació amorosa de Joana amb la madrastra Germana de Foix; o bé l'atac amb

efectes de possible castració vers un dels carcellers del castell; o l'ambient tancat i opressiu, de forta tensió dramàtica, que viu Joana dins del castell de Tordesillas, i fins i tot el record de les nits passades a Laredo dormint al costat de la seva mare, just al començament de la novel·la. Tot plegat són girs i detalls que recorden Ricard, per exemple, o L'amo i la resta de novel·les que s'enfilen per triangles de consciència edípica i per detalls de relació homosexual, temes, tots dos transitadíssims de la narrativa viladotiana. Just per aquesta raó i com avança l'esquer de la portadella editorial, un dels mèrits més lloables de la novel·la és haver convertit el drama de la reina boja en el d'un personatge absolutament contemporani i universal.

Isidor Cònsul